

Saija

SYYY

LLL

Tammi

SET

Kuusela

Saija Kuusela

**SYY
LLI
SET**

TAMMI

Helsinki

Teoksen kirjoittamista ovat tukeneet Taiteen
edistämiskeskus ja Suomen Kirjailijaliitto.

Sivulla 29 mainittu koiran latkimisääni on Linn Ullmannin romaanista
Tyttö, 1983 (suom. Jonna Joskitt-Pöyry, Like, 2023). Unissa
mainitut jakuuttien tarut ja Raamatun katkelmat ovat Uno
Harvan teoksesta *Elämänpuu – uskontotieteellisiä tutkimuksia*
(Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2019; alkuperäislaitos vuodelta
1920 Otavan kustantamana tekijänimellä Uno Holmberg).

1. painos

© Saija Kuusela ja Tammi 2025

Tammi on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä

Lönnrotinkatu 18 A, 00120 Helsinki

ISBN 978-952-04-7425-6

Painettu EU:ssa

Tuoteturvallisuuteen liittyvät tiedustelut: tuotevastuu@tammi.fi

Isälle

*Kunnioitettu korkea herratar, puuni ja asuinpaikkani haltiatar,
kaikki, mikä elää, on parittain ja synnyttää jälkeläisiä, mutta
minä olen yksin. Haluan lähteä matkalle ja etsiä itselleni
vertaiseni puolison, tahdon koetella voimiani kaltaisteni kanssa,
tahdon tutustua ihmisiin ja elää,
kuin ihmisen tulee.*

OSA JAKUUTTIIEN TARUSTA TEOKSESSA
”ELÄMÄNPUU” (UNO HARVA)

*Kuihtuu kesäinen maa,
syystuuli metsän puita taivuttaa.
Kauas lentää, linnut jo saa,
vain tuuli esiin käy, se vaikertaa.
Vaipuu aika unien taa,
ja sateen kellot
soittaa kuolemaa.*

RAULI BADDING SOMERJOKI:
KUIHTUU KESÄINEN MAA

JAHTI

I

Kylä oli pieni ja metsä ympäröi sitä joka puolelta. Vain etelässä Kuparijärven leveä selkä katkaisi vihreän muurin kurottumalla kiinni peltoihin, joiden pientareita pääsi saapastelemaan vaatimattoman kyläkaupan pihaan asti. Pui-set omakotitalot, vai pitäisikö sanoa mökit, kyhjöttivät vieri vieressä kylänraitin molemmin puolin. Johannes ei ollut koskaan ymmärtänyt, miksi kukaan haluaisi muuttaa maaseudun rauhaan ja sitten rakentaa talon pikkuruiselle tontille mahdollisimman liki kirkkoa.

Jos hän olisi asunut täällä, mökki olisi sijainnut etäällä kyläkeskuksesta. Metsässä.

Märältä koiralta haiseva maasturi notkahti asvaltin painaumassa. Johannes vilkaisi kuskin paikalla istuvaa miestä. Tämä oli tutun näköinen, todennäköisesti edellisen kesän kuulemistilaisuudesta. Tai osallistamistilaisuus se viralliselta nimeltään oli ollut. Mies oli esittäytynyt paikallisen metsästysseuran majamestari Kaarlo Kunnakseksi, eikä hän selvästikään ollut pahimmasta päästä. Oli tänään jopa suostunut kyyditsemään Johannesta, jolla ei ollut omaa autoa, saati ajokorttia. Kun loput tiimiläiset parin päivän kuluttua saapuisivat, kyyditsijöistä ei olisi enää pulaa.

Mutta Johannes ei ollut malttanut odottaa yhtään kauempaa.

Tuulilasin takana pellot makasivat mustina, kyntövaot kulkivat viivasuorissa riveissä. Johannes mietti virittelisikö keskustelua siitä, että kyntäminen kannatti oikeastaan jättää kevääseen. Että peltojen talviaikainen kasvipeitteisyys vähensi vesistökuormitusta, hillitsi ilmastonmuutosta ja edisti monimuotoisuutta. Mutta ei hän ollut varma, oliko Kaarlolla peltoja lainkaan. Ehkä mies sai elantonsa jostain muusta.

Tienlaitaan istutetut auringonkukat sojottivat ruskeina raatoina, kuivuneet kukankasvot kohti maata painettuina. Tuuli heitti niiden niskaan joukon pieniä hiutaleita. Johannes rypisti otsaansa.

– Tuleeko täällä aina lumi näin aikaisin?

Kaarlo hymähti ja vaihtoi vähän asentoa. Maastotakin alta tunkeva vatsakumpu mahtui ratin taakse juuri ja juuri.

– Ei tuo vielä maahan jää.

– Ei tietenkään, Johannes kiirehti sanomaan. – Mietin vain, että onko lumi tyypillistä syyskuussa, ehkä mikroilmasto on täällä –

– Enpä osaa sanoa, Kaarlo keskeytti. – Vuodet eivät ole veljiä keskenään.

Johannes nyökkäsi, koetti hymyllään viestittää... jotain. Vaarattomuutta? Samalla puolella olemista kenties? Hän tunsi, miten ilme kuivui kasvoille, ja pakotti poskensa rennoiksi. Autoon laskeutuva hiljaisuus oli vaivaannuttavan äänekäs. Johannes vilkaisi kännykkäsovelluksen karttaa. Muutama kilometri vielä, sitten käännytäisiin pienelle tielle, joka oli suljettu puomilla. Hän oli mielessään nimennyt reitin Eteläiseksi portiksi. Se tulisi kartoitustiimille hyvin tutuksi seuraavien viikkojen aikana.

Äkkiä Johannes hätkähti. Kädet liikahtivat vaistomaisesti kohti kaulassa roikkuvia kiikareita. Petolintu oli kuitenkin niin matalalla, ettei kiikareita tarvittu.

– Hiirihaukka, hän totesi. Iso, tummahöyheninen lintu lekutteli hetken pellon yllä, katse liimautuneena pientareella kohoavaan heinikkoon. Sitten se nousi ylemmäs, ja uusi lumipyry hämärsi maiseman imaisten linnun sisäänsä.

Kaarlo murahti jotain ja alkoi sormeilla radiota. Auton täytti juontajan tasaisen rauhallinen ääni. Merisää. Johannes kohotti kulmiaan, oltiinhan tässä yli sadan kilometrin päässä lähimmästä merenrannasta. Hän ei kuitenkaan sanonut mitään, tuijotti vain tiiviisti ikkunasta avautuvaa maisemaa ja puristi kännykkäänsä.

Haukka oli sytyttänyt jotain hänen sisällään. Muistutanut. Kun Kaarlo lopulta kääntyi vasemmalle, pysähtyi ja nousi autosta avatakseen kuoppaisen hiekkatien poikki kulkevan puomin, aito hymy valaisi Johanneksen kasvot. Hän oli viimein perillä. Pian hän astuisi ensimmäistä kertaa Rookin metsään.

Kaarlo pysäköi metsästysmajan kupeeseen raivatulle parkkipaikalle. Malttamattomana Johannes kiskaisi kuoritakin ylleen.

– Kiitos kyydistä.

Maastoasuun pukeutunut Kaarlo kampesi itsensä ulos. Hän jäi nojaamaan autoon ja sytytti tupakan Johanneksen katsetta vältellen.

– Eipä mitään.

Vasta kun Johannes nykäisi takapenkille sullomansa repun selkään, hän huomasi, että jalkatilassa oli pitkäpiippuinen ase suojapusseineen.

– Meinasitko ulkoiluttaa tuota? hän kysyi ja nyökkäsi kohti asetta.

Kaarlo rykäisi ja sylkäisi varvikkoon.

– En mie ilman koiraa. Eikä se ladattu ole, älä sitä pelkää.

– En minä pelkääkään.

– Mutta voisit silti vetäistä nämä ylles, Kaarlo sanoi ja tarjosi yllättäen neonpunaisia huomioliivejä. – Sen verran tumma tuo takkisi. Vaikka hirvestys ei ole vielä alkanut, joku voi kulkea pienriistan perässä.

Johannes otti liivit vastaan. Ihmetteli mitä mies vielä odoteli, miksei se jo lähtenyt ja jättänyt häntä tutkimaan ympärillä levittäytyvää metsää. Kuuset olivat korkeita ja mustia. Muhkea maan, havun ja veden tuoksu tunki tupakanhajun takaa ja täytti keuhkot jokaista sopukkaa myöten. Johannes hengitti syvään. Siristi silmiään ja alkoi saman tien arvioida, montako kuutiometriä puuta ympärillä keskimäärin huojui. Nykyisellä tukkipuun hinnalla laskettuna he seisoivat pienen omaisuuden keskellä.

Ja juuri siksi paikka oli luonnon monimuotoisuuden kannalta niin tärkeä, Johannes ajatteli. Näin jyhkeä puusto piti säilyttää.

– Mihinkäs sie tästä meinasit?

Johannes räpäytti silmiään. Kaarlo katseli häntä huolestuneena. Välillä katse harhautui jonnekin Johanneksen olkapään taakse.

– Kunhan alustavasti tutkin paikkoja, Johannes vastasi kevyesti, kiinnitti huomioliivit repun päälle ja kiristi hihnoja. Hengitys huurusi, vaikka ensilumi ei ollut satanut kuusenoksien välistä maahan asti. – Varmaan parin tunnin päästä soitan, jos ehdit taas noukkia kyytiin. Voin tulla puomille.

– Kyllä mie ehdin, Kaarlo mutisi ja vaihtoi painoa jalalta

toiselle. – Mutta parempi olis, jos et yksin menisi. Kovin syvälle ainakaan.

Johannes ei voinut olla hymyilemättä.

– Varsinaiset kartoitustiimiläiset työskentelevät pareittain. Mutta mulla on karttasovellus, erinomainen gepsi ja aika monta tuntia maastokokemusta. En minä eksy.

Kaarlo nyökkäsi, mutta huolestunut ilme ei väistynyt. Tupakka kärisi sormien välissä.

Johannes odotti ihmeissään. Tällaista huolenpitoa hän ei ollut osannut ennakoida, ei varsinkaan sen jälkeen, millaisen vastaanoton hanke oli kuulemistilaisuudessa paikallisilta saanut.

– No niin, hän lopulta sanoi, kaivoi jotain tehdäkseen GPS-laitteen rintataskusta ja tarkisti, että se oli päällä. Vilautti näyttöä kyyditsijänsä suuntaan.

Kaarlo mutristi huuliaan, tumppasi tupakan ja ahtautui takaisin ratin taakse. Käynnisti auton ja näytti sen jälkeen muistavan jotain. Pelkääjän puoleinen ikkuna rullasi alas.

– Jos se alkaa uhitella, käänny suosiolla tien suuntaan. Mitä isomman tien, sen parempi.

Johannes ei ollut varma, oliko kuullut oikein.

– Uhitella? Tämäkö? hän sanoi ja kohotti GPS-laitettaan.

Mutta ikkuna oli jo kiinni ja siniharmaa maasturi liikkeellä. Johannes jäi katselemaan auton perään, ravisti sitten päätään ja kääntyi kohti metsää.

Vihdoin yksin. Tai oikeastaan kaksin, vain metsä ja hän.

2

Kuusten alla kumpuileva sammalmatto oli kuin syvänvihreä syli. Johannes käveli lammen rantaan rakennetun metsästysmajan ohitse ja astui suoraan metsän hämärään. Pieni tuulenvire liikkui jossain järeiden puiden latvoissa, mutta täällä alhaalla oli hiljaista ja kosteaa.

Hän tunsi pitkästä ajasta varovaista iloa. Useimmiten biologin työ tuntui uuvuttavalta, yhdeltä pitkältä taistolta luonnon järjetöntä riistoa vastaan. Tänään hän katseli metsää kuin ikiomaa luomakuntaansa, yhtä ylpeänä. Tässä se oli, hänen aarteensa. Tämän takia hän teki, mitä teki. Kytki itsensä kettingillä puunrunkoihin ja huusi iskulauseita eduskuntatalon portailla muiden mielenosoittajien kanssa; edelleen, kolmekymmentä täytettyään, vaikka suurin osa kapinallisista alkoi jo olla nuorempaa ikäpolvea. Ja tietysti hän kirjoitti loputtomasti kirjelmiä, somepostauksia, tutkimusartikkeleita ja mielipidekirjoituksia monimuotoisuuden arvosta ja metsänsuojelun tärkeydestä.

– Muutoksen ajurina ei ole helppoa, hän kuiskasi itsekseen. Vastaukseksi palokärki kiljaisi jossain lammen takana. Huutoa seurasi nopea, vaimeneva *kvi-kvi-kvi*, kun lintu pyrähti lentoon. Johannes hymyili.

Hän lähti kiipeämään rinnettä pitkin vaelluskengissään. Siellä täällä näkyi suppilovahverorykelmiä, mutta Johannes jätti sienet poimimatta. Ei tehnyt mieli kajota metsään millään lailla, jotta kartoitus ei vaarantuisi. Hän arvioi, että puiden keski-ikä oli vähintäänkin sadan vuoden tietämällä ja että rinteessä oli maahan tai pystyyn lahonnutta puuta lähes parikymmentä mottia per hehtaari. Heittämällä ykkösluokan suojelukohde, ainakin puustokriteerien mukaan.

Ylempänä puulajisuhteet muuttuivat, mukaan tuli lisää mäntyä ja Johanneksen yllätykseksi myös melko paljon koivua ja katajaa. Olikohan metsässä aikoinaan laidunnettu karjaa? Hän pysähtyi, napsautti koordinaatit muistiin ja kirjasi huomion kännykkänsä muistiinpanoihin. Kun hän nosti katseensa, kauempana runkojen välissä vilahti jotain vaaleaa.

Johannes työnsi kännykän takintaskuun irrottamatta katsettaan kohdasta, jossa liikettä oli näkynyt. Varovasti, muutama askel kerrallaan, hän siirtyi lähemmäs. Kirpakka tuulenpuuska sai koivunlehdet värisemään. Valo lisääntyi hieman, ikään kuin pilvipeite olisi äkkiä ohentunut.

Mitä tahansa se olikin ollut, nyt se oli kadonnut. Ehkä se oli ollut jänis, tai sitten ihan tavanomainen harakka. Johannes imi sisäänsä metsän tuoksua ja pysähtyi tutkimaan männynrungolla kiipeilevää jäkälää. Parvi varpuslintuja pyrähti ohi, liian nopeasti jotta Johannes olisi ehtinyt ne tunnistaa. Vihervarpusia ehkä, tai talvehtimaan jäänyt tiaisten sekaparvi. Hän jatkoi matkaansa pitkin harjannetta lammelle vievää kuusirinne vasemmalla puolellaan. Kantoja näkyi yllättävän vähän, ja ne harvat, jotka hän bongasi, olivat jo vanhoja.

Tutkittuaan kuukausien ajan kartoja, satelliittikuvia ja vanhoja ilmakuvia Johannes oli kyllä ymmärtänyt, että metsä olisi hieno, ja silti todellisuus yllätti myönteisesti. Hengästyneenä hän katseli komeita keloja, jotka kurkottivat alas

harjanteelta. Hänen teki mieli polvistua varvikkoon ja tutkia edes yksi kasvillisuusruutu, ihan vain varmuuden vuoksi, mutta hän hillitsi itsensä. Uhanalaisia lajeja varmasti löytyisi, mutta olisi parempi, jos aineiston keräisivät alusta alkaen samat henkilöt. Ja he saapuisivat vasta maanantaina: Maria ja Markku, jotka vastaisivat puustomittauksista ja putkilokasvien tunnistamisesta, sekä Rami ja Auroora, jotka keskittyisivät etenkin sieniin ja sammaliin. Johannes taas oli vain hankekoordinaattori, pelkkä aloitteentekijä. Mutta jos kaikki menisi putkeen ja tämä metsä saisi virallisen suojelustatuksen, hankkeesta tulisi hänen uransa kohokohta. Pitäisi vain löytää riittävän eksoottista lajistoa ja kyetä osoittamaan, että alue erosi ikänsä ja rakenteensa puolesta kyllin tavanomaisesta talousmetsästä.

Johannes nielaisi. Siinä sitä taas oltiin. Hänen tutkimuksensa ydinkysymysten äärellä. Mikä oli riittävän erikoista? Kuinka paljon oli kylliksi? Toisin kuin useimmat biologit, joiden mielestä kyseessä oli arvovalinta, Johannes ajatteli, että vastaus voisi löytyä suoraan luonnosta, kunhan tarkasteltava aineisto kattaisi riittävän laajasti molemmat ääripäät. Rookin metsästä kerättävän datan avulla Johannes joko onnistuisi kriittisten vertailutasojensa määrittelemisessä tai joutuisi nolosti myöntämään, ettei hänen teoriansa pitänyt paikkaansa.

Hän tutki hetken karttaa ja päätti tehdä kierroksen lammen ympäri ennen kuin soittaisi Kaarlolle ja patikoisi takaisin puomille. Vain lyhyt maistiainen tänään, ei sen enempää.

3

Lammen itäpäässä metsä jälleen muuttui. Kuivahkoon kangasmetsään ilmestyi hiljalleen lisää kuusia ja lehtipuita, myös aluskasvillisuus rehevöityi. Hämmästyneenä Johannes kirjasi muistiinpanoihinsa metsäkortteen, joukon saniaisia, muutaman komean pihlajan ja jopa yhden metsälehmuksen. Jossain maan alla kulki kalkkisuoni, Johannes tajusi. Hän pysähtyi ja sormeili taikinamarjan kuivuneita lehtiä.

– Käenkaali-oravanmarjalehto, vähintäänkin, hän mutisi ääneen. Sydän pamppaili innostuksesta.

Totuus oli, että kartoitukset olivat pahasti myöhässä. Johannes syytti ministeriötä viivyttelystä, johon oli puolestaan vaikuttanut kyläläisten järkähtämätön vastustus. Kukaan ei tavallisesti aloittanut kenttätöitä näin myöhään syksyllä, mutta kun hanke oli lopulta saanut rahoituspäätöksen, Johannes oli havahtunut ja tajunnut, että Rookin metsä ratkaisisi kaiken. Sieltä kerätyn aineiston avulla hänellä olisi viimein riittävästi lihaa tutkimushankkeensa luiden päälle, ja samalla hän saisi sulan hattuunsa käytännön suojelutyön edistämisestä.

Joten tässä sitä oltiin. Hetkeäkään ei ollut hukattavissa, eikä aavistushakkuisiin ollut varaa. Jos he vain ehtisivät kartoittaa alueen luontoarvoja edes kuukauden verran ennen

kuin talvi painaisi päälle, heillä olisi rahoittajalle jotain raportoitavaa. Parhaimmillaan suojelupäätös voisi nytkähtää eteenpäin jo ensi vuoden puolella. Samoin kuin Johannesen oma tutkijanura.

Hän silmäili edessään levittäytvää kohdetta. Juuri tätä he nyt kaipasivat. Metsälain turvaamaa lehtoa, hitto, ehkä jopa luonnonsuojelulain mukaista, jos lehmuksia löytyisi lisää. Kaiken lisäksi raportissa pitäisi mainita harjanteen poikkeuksellinen monipuolisuus. Johannes laski repun selästään ja nappasi Kaaron antamat huomioliivit käteensä. Taskusta esiin kaivamallaan linkkuveitsellä hän sai repäistyä liivit keskeltä kahtia.

– Jos kartoituslinja alkaisi suunnilleen tästä..., Johannes puheli itsekseen, käveli omia jälkiään parikymmentä metriä taaksepäin ja tökkäsi toisen kirkasvärisistä kangaskapaleista kuusen oksaan, – ...niin silloin se voisi jatkua koko matkan lammelle asti.

Hän napsautti taas koordinaatit muistiin ja työntyi sitten pensaikkoon. Näki sielunsa silmin kapean puron, joka laskeutuisi jostain täältä lampeen, oikeastaan kuuli sen jo. Taas yksi arvokas luontopiirre lisää! Rinne jyrkkeni, muuttui kivikkoiseksi. Pihlajia, raitoja, muhkeita kuusia – maaperä tuoksui makealta, jotenkin yrttiseltä. Johannes koetti kulkea mahdollisimman suoraan, mutta siirtolohkareet pakottivat hänet omalle reitilleen. Hän yritti kuvitella paikan keväällä, sen vuokkoja lainehtivan, sirkuttavan runsauden. Kuin kutsusta pilvipeite puhkesi ja päivän ensimmäiset auringonsäteet suutelivat puiden runkoja. Lammen rannassa haapojen kullankeltaiset kruunut leimahtivat loistamaan.

Johanneksen suusta pääsi äännähdys. Nyyhkyksen ja naurahduksen välimuoto. Enää muutama metri, ja hän olisi lempipuidensa luona, veden äärellä. Siinä olisi täydellinen

paikka syödä eväät. Hän kääntyi ja tarkisti, näkyikö neon-punainen merkki ylärinteessä, kuuli haavanlehtien kutsuvan helinän. Jokin lehahti taas ohitse, närhi räkäisi kovaa.

Siinä samassa hän putosi.

4

Riia oli arvioinut, että pilvisestä aamusta huolimatta keli kirkastuisi iltapäivällä, ja oli osunut ihan oikeaan. Harvoin hän katsoi netin sääennustetta. Riitti, kun aamulla pisti päänsä hetkeksi ovesta ulos ja maisteli ilmaa. Tänään siinä oli ollut kirpeyttä, jonka myötä järveltä työntyvät sadekuurot olivat ensimmäistä kertaa muuttuneet hileiseksi lumeksi. Kuin kiteistä sumua, hän oli ajatellut ja nähnyt jo mielessään, miten aurinko myöhemmin puhkaisisi pilvikaton. Kuten se juuri nyt tekikin.

Hän sulki silmät ja kuunteli puiden kahahtelua, kuiskivaa puhetta. Hetken he aistivat toisiaan, metsä ja hän. Tarkkaavaisina mutta olemassaoloon anteen pyytelemättä.

Kuusikossa oli nopeasti sulaneen lumen jäljiltä kosteaa. Riia kiipesi rinnettä hitaasti, viipyillen sen smaragdinvihreässä, auringonvalon täplittämässä pesässä. Sammalta kirjoivat pikkuriikkiset sienet, jotka Riian mielestä muistuttivat keijukaisten päivänvarjoja.

Hän siristi silmiään ja vilkaisi sivulleen. Varjo nuuski jotain keskittyneesti. Kivenkolossa saattoi asustaa supi tai mäyrä, talvella jopa molemmat. Kettujakin täällä näki silloin talloin, mutta usein niiden kohtalona oli joutua haulisateeseen. Myös Riia oli onnistunut viime vuonna nappaamaan yhden.

Rookin kylän rauha järkkyy, kun joukko biologeja saapuu kartoitustyöhön. Kylää ympäröivässä metsässä puut kohoavat korkeuksiin ja sammalmatto kumpuilee kuin syvänvihreä syli. Paikka on Johanneksen ja muiden biologisten mielestä ykkösluokan suojelukohde, mutta kyläläiset panevat kampoihin. Metsään ei ole kellään asiaa.

Tilanne kärjistyy, kun kuusten katveesta löydetään kahden kartoittajan ruumiit. Kuka on ottanut oikeuden omiin käsiinsä? Vai onko metsällä oma tahto?

He aistivat hetken toisiaan, metsä ja hän.

Syylliset on ajatuksia herättävä ekodekkari luonnosta ja ihmisistä, jotka väistämättä jättävät toisiinsa jäljen.

www.tammi.fi

84.2

ISBN 978-952-04-7425-6